

Η ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

Νίκος Τσιμπισκάκης και Γεώργιος Δ. Σιδερίδης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη: Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η ανάλυση της συναισθηματικής εμπειρίας ατόμων που εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας. Οι συμμετέχοντες εισήχθησαν αρχικά σε μια συνθήκη επιτυχίας και, μετά την αποδοχή της συμμετοχής τους σε αυτήν, τους ανακοινώθηκαν οι υψηλές απαιτήσεις της συνθήκης αυτής. Τριάντα τρεις από τους 54 συμμετέχοντες εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας. Η κατανομή του φόβου της επιτυχίας μεταξύ των δύο φύλων ήταν παρόμοια, εύρημα ωστόσο που αξιολογείται με επιφυλακτικότητα εξαιτίας της άνισης κατανομής αντρών και γυναικών στο δείγμα. Αξιολογήθηκε ο ρόλος των συναισθημάτων στην πρόβλεψη της εκδήλωσης του φόβου της επιτυχίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας είναι αποτέλεσμα της υποκειμενικής αξιολόγησης των συνεπειών της επιτυχίας. Ανάλυση των συναισθημάτων των συμμετεχόντων μετά το πέρας της πειραματικής διαδικασίας έδειξε ότι τα άτομα χωρίς φόβο της επιτυχίας είχαν αυξημένο το ενδιαφέρον και τη χαρά ενώ μειωμένα ήταν η λύπη και οι ενοχές. Αντιθέτως, τα άτομα με φόβο της επιτυχίας είχαν συναισθήματα που χαρακτηρίζονταν από έλλειψη ενδιαφέροντος, και αύξηση ενοχών, λύπης, και ενεργητικότητας.

Λέξεις κλειδιά: Κίνητρα, Συναισθηματική εμπειρία, Φόβος της επιτυχίας.

Διεύθυνση: Γεώργιος Δ. Σιδερίδης, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 741 00 Ρέθυμνο. Email: sideridis@psy.soc.uoc.gr

Την έννοια του φόβου της επιτυχίας (ή κινήτρου αποφυγής της επιτυχίας) εισήγαγε στο χώρο της ψυχολογίας η Horner (1968), η οποία είχε ως στόχο τη μελέτη των παρατηρούμενων διαφορών μεταξύ αντρών και γυναικών όσον αφορά συμπεριφορές επιτυχίας. Έκτοτε, μεγάλος όγκος δεδομένων έχει συλλεχθεί και αρκετή βιβλιογραφία έχει αφιερωθεί στη μελέτη της θεωρητικής αυτής κατασκευής, στη βάση της οποίας βρίσκεται, σύμφωνα με τη Horner, 'το κλειδί' για την κατανόηση της διαφοράς που συναντάται μεταξύ των δύο φύλων ως προς τη συμπεριφορά τους απέναντι σε ένα στόχο και των προεκτάσεων του φαινομένου στις κοινωνικές θέσεις που καταλαμβάνουν και τη γενικότερη κοινωνική τους συμπεριφορά και στάση (Campbell & Fleming, 2000. Metzler & Conroy, 2004. Okamoto, 1999. Tomkiewicz & Bass, 1999). Για φόβο απέναντι στην επιτυχία είχε μιλήσει πολύ νωρίτερα και ο Freud (1957), περιγράφοντας μια παθολογική κατάσταση, τη "νεύρωση της επιτυχίας", κατά την οποία το άτομο βιώνει αρνητικά συναισθήματα ως συνέπεια της πραγματοποίησης ενός επιθυμητού στόχου. Η ερμηνεία που έδωσε ο Freud (1957) στη "νεύρωση της επιτυχίας" ήταν ότι αυτή είναι αποτέλεσμα άλλων εσωτερικών ψυχικών συγχρούσεων κατά την παιδική ηλικία του ατόμου.

Η ιδέα της Horner (1968) ήταν ότι οι γυναίκες, σε περιστάσεις οι οποίες απαιτούν επίτευξη ενός στόχου, αντιμετωπίζουν μια *εσωτερική σύγκρουση*, στη μια πλευρά της οποίας βρίσκεται η επίτευξη του στόχου και στην άλλη οι αρνητικές συνέπειες που απορρέουν από αυτόν. Ωστόσο, η Horner δε μίλησε για την εσωτερική σύγκρουση με τους όρους που χρησιμοποίησε ο Freud. Ως αρνητικές συνέπειες, σύμφωνα με τη Horner, οι γυναίκες εκλαμβάνουν τις προεκτάσεις εκείνες της επιτυχίας, που σχετίζονται με μια μη θηλυκή εικόνα, στα πλαίσια κοινωνικών πεποιθήσεων και στερεοτύπων. Η εμπλοκή των γυναικών σε καταστάσεις ανταγωνισμού και ο προσανατολισμός προς την επίτευξη ενός στόχου θεωρήθηκαν επιθυμητά χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των ανδρών, αλλά μη αποδεκτά χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των γυναικών. Ειδικότερα, όταν πρόκειται για στόχο που θεωρείται 'φύσει αντρικός' (δηλαδή, είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικός), η επιτυχία για τη γυναίκα καθίσταται ανεπιθύμητη, διότι αναδεικνύει την έλλειψη θηλυκότητας και συνεπάγεται την κοινωνική απόρριψη.

Ο φόβος της επιτυχίας, υποστήριξε η Horner (1968), αποτελεί 'τροχοπέδη' στην πορεία του ατόμου προς το στόχο και το αποτρέπει από την

εμπλοκή του με αυτόν. Σύμφωνα με τη θεωρία του κινήτρου επίτευξης του Atkinson (1964), ο βαθμός στον οποίο θα παρεμποδιστεί η συμμετοχή του ατόμου στη διαδικασία επιτυχίας του στόχου είναι συνάρτηση του φόβου της επιτυχίας, της πιθανότητας της επιτυχίας, και της αξίας που έχει η επιτυχία για το άτομο (Karabenick & Marshall, 1974). Οι τρεις αυτοί παράγοντες θα καθορίσουν την ισχύ του κινήτρου για αποφυγή της επιτυχίας, με το φόβο της επιτυχίας και την πιθανότητα της επιτυχίας να συσχετίζονται θετικά (Horner, 1968).

Η Horner (1973) μέτρησε το φόβο της επιτυχίας με μια προβολική διαδικασία παρόμοια με το Τεστ Θεματικής Αντίληψης (Thematic Apperception Test, TAT) που πρότεινε ο Murray (1938), με τη διαφορά ότι αντί για εικόνες οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να γράψουν μια ιστορία με βάση μια πρόταση-θέμα που τους δόθηκε. Στους άντρες δόθηκε το θέμα “Μετά τις τελικές εξετάσεις του πρώτου εξαμήνου ο Γιάννης βλέπει τον εαυτό του ανάμεσα στους πρώτους της τάξης του στην ιατρική” ενώ στις γυναίκες το θέμα “Μετά τις τελικές εξετάσεις του πρώτου εξαμήνου η Άννα βλέπει τον εαυτό της ανάμεσα στους πρώτους της τάξης της στην ιατρική.” Η ανάλυση των ιστοριών κατέδειξε φόβο της επιτυχίας σε ποσοστό 62% για τις γυναίκες και 10% για τους άντρες. Σε συμφωνία με τα αποτελέσματα αυτά, η Horner βρήκε ότι οι γυναίκες που παρουσίαζαν φόβο της επιτυχίας, αντίθετα με εκείνες που δεν παρουσίαζαν, απέδωσαν λιγότερο ικανοποιητικά (σε ποσοστό μόλις 23%), σε ανταγωνιστικές συνθήκες απ’ ό,τι σε μη ανταγωνιστικές συνθήκες, σε μια σειρά από λεκτικές και αριθμητικές δοκιμασίες (Horner, 1973). Τα ευρήματα του Hoffman (1974) συμφωνούν με εκείνα της Horner. Σε μια έρευνά του με παρόμοιο δείγμα με εκείνο της Horner (1973), παρατήρησε ότι οι γυναίκες που είχαν εκδηλώσει υψηλό φόβο της επιτυχίας παντρεύτηκαν και έκαναν το πρώτο τους παιδί σημαντικά νωρίτερα από εκείνες που είχαν εκδηλώσει χαμηλό φόβο της επιτυχίας. Οι πρώτες δήλωσαν, επίσης, ότι ένιωθαν περισσότερο θηλυκές, λιγότερο ανταγωνιστικές και περισσότερο εξαρτημένες από τους συζύγους τους.

Οι μελέτες της Horner (1968, 1973) θεωρήθηκε ότι αποτελούν ένα σημαντικό βήμα στην πορεία προς την κατανόηση της γυναικείας φύσης και συμπεριφοράς (Olsen & Willemssen, 1978). Ο Karabenick (1977) συνοψίζει τη συμβολή της Horner στα εξής: (α) κάλυψε το κενό που υπάρχει στη θεωρία του κινήτρου επίτευξης προκειμένου να ερμηνεύσει τη χαμηλή επίδοση των γυναικών σε ανταγωνιστικά πλαίσια, και (β) πρότεινε μια νέα διάσταση στην προσωπικότητα — το κίνητρο αποφυγής της επιτυχίας.

Θεωρητικές και ερευνητικές εξελίξεις στη μελέτη του φόβου της επιτυχίας

Στο πλαίσιο που οριοθέτησε η Horner, εμφανίστηκαν στη βιβλιογραφία και άλλες θεωρίες προς την κατεύθυνση της κατανόησης του φαινομένου του φόβου της επιτυχίας. Ο Schechter (1978), για παράδειγμα, παρατήρησε ότι ο φόβος της εγκατάλειψης από τη μητέρα κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα όσον αφορά την εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας. Οι Canavan-Gumpert, Garner, και Gumpert (1978) μίλησαν για τη σημασία της επανατροφοδότησης που δέχεται το νεαρό άτομο από το οικογενειακό του περιβάλλον σε καταστάσεις επιτυχίας και υποστήριξαν ότι η ελλιπής, ακατάλληλη, ή ανύπαρκτη επανατροφοδότηση συσχετίζεται σημαντικά με την εκδήλωση αγχωδών συμπεριφορών μπροστά στην επίτευξη του στόχου. Στο ίδιο πλαίσιο, ο Baker (1979) θεώρησε την εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας απόρροια της ανεπιτυχούς ανάπτυξης ρεαλιστικών εσωτερικών κανόνων και αρχών, σε μια διαδικασία που ξεκινά από την παιδική και φτάνει μέχρι την εφηβική ηλικία.

Με την εμφάνιση νέων θεωριών και απόψεων σχετικά με τη φύση και την προέλευση του φόβου της επιτυχίας, η πορεία της έρευνας άλλαξε και τα ευρήματα της Horner (1968, 1973) αμφισβητήθηκαν, κυρίως στα πλαίσια της άποψης ότι η προβολική τεχνική που χρησιμοποίησε μετρά κοινωνικές αντιλήψεις και στερεότυπα που αφορούν κοινωνικούς ρόλους και επιτεύγματα θεωρούμενα αποδεκτά ή ταιριαστά για τα δύο φύλα. Σε αντίθεση προς την άποψη της Horner ότι ο φόβος για την επιτυχία είναι εγγενές χαρακτηριστικό των γυναικών, μεταγενέστερες έρευνες (π.χ., Davis, Ray, & Burt, 1987. Feather & Raphelson, 1973) υποστήριξαν ότι η διαφορετικότητα που συναντάται μεταξύ των δύο φύλων σε καταστάσεις επιτυχίας (με τις γυναίκες να είναι περισσότερο διστακτικές και να μην επιδιώκουν την κατάκτηση υψηλών στόχων όσο οι άντρες) αποτελεί ένα φαινόμενο που εμπίπτει περισσότερο σε ζητήματα κοινωνικής οργάνωσης.

Σε έρευνες, στις οποίες τα δύο θέματα που ανέπτυξε η Horner (1973) δόθηκαν και στα δύο φύλα, βρέθηκε ότι τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες γράφουν ιστορίες που ενέχουν στοιχεία φόβου της επιτυχίας σε μεγαλύτερο ποσοστό για το θέμα της «Άννας», κάτι που δηλώνει ότι η επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου θεωρείται, σε *κοινωνικό επίπεδο*, μη αποδεκτή για τις γυναίκες. Για παράδειγμα, οι Feather και Raphelson (1973) χρησιμοποίησαν την τεχνική αυτή σε ένα δείγμα φοιτητών και φοιτητριών από την Αμερική και σε ένα από την Αυστραλία. Βρήκαν ότι οι Αυστραλοί φοιτητές/τριες και οι Αμερικανοί φοιτητές έγραψαν ιστορίες που εμπειρι-

είχαν στοιχεία φόβου της επιτυχίας σε σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό για το θέμα της «Άννας» από ό,τι για το θέμα του «Γιάννη». Δεν παρατήρησαν, ωστόσο, το ίδιο και στις γυναίκες του αμερικάνικου δείγματος. Με βάση τα αποτελέσματα αυτά, οι συγγραφείς υποστήριξαν ότι η προβολική τεχνική που χρησιμοποιήθηκε δε μετρά ένα εγγενές χαρακτηριστικό αλλά μια κοινωνική στάση.

Σε συμφωνία με τα αποτελέσματα της έρευνας των Feather και Raphelson (1973), οι Davis, Ray, και Burt (1987), χορηγώντας μια κλίμακα που μετρούσε κοινωνικούς ρόλους αναφορικά με τα δύο φύλα σε ένα τυχαίο δείγμα 120 Αυστραλών ανδρών και γυναικών, δε βρήκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, όσον αφορά την εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας. Ωστόσο, βρήκαν διαφορές στο είδος των στόχων στους οποίους προσανατολίζονται οι γυναίκες σε σχέση με αυτούς στους οποίους προσανατολίζονται οι άντρες. Τα ευρήματά τους συμφωνούν, επίσης, με τη θεωρία της Major (1979) ότι δεν είναι η γυναικεία φύση (δηλαδή, το σύνολο των εγγενών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας της γυναίκας) αλλά η γυναικεία *ψυχολογική* υπόσταση που προβλέπει το φόβο της επιτυχίας.

Ο Shapiro (1979) διατύπωσε την ίδια υπόθεση, προσαρμόζοντας το θέμα της «Άννας» ώστε να υποδηλώνει την επιτυχία σε έναν παραδοσιακά γυναικείο ρόλο-απασχόληση (μπαλέτο). Το δείγμα του ήταν 80 προπτυχιακοί φοιτητές και φοιτήτριες του Πανεπιστημίου του Michigan. Τα ευρήματά του έδειξαν σημαντική εμπλοκή του άγχους που σχετίζεται με την υιοθέτηση ενός μη ταιριαστού προς το φύλο ρόλου, στη διεργασία της εκδήλωσης φόβου της επιτυχίας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, η μελέτη του Fleming (1974), σε ένα δείγμα Αφρο-αμερικανών μεταπτυχιακών φοιτητών και φοιτητριών. Η έρευνα κατέδειξε ένα ποσοστό φόβου της επιτυχίας 67% στους άντρες, ενώ ένα σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό (29%) στις γυναίκες. Τα αποτελέσματά του ο Fleming τα ερμήνευσε με βάση τις πολιτισμικές καταβολές των Αφρο-αμερικανών: στις περιόδους σκλαβιάς οι γυναίκες κατείχαν υψηλές θέσεις σε επίπεδο οικογενειακής οργάνωσης, σε αντίθεση προς τους άντρες. Τα ευρήματα του Fleming (1974) συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι η εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας είναι συνάρτηση κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων.

Ο Tresemer (1976), τέλος, σε μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με το φόβο της επιτυχίας, βρήκε ότι τόσο οι γυναίκες όσο και οι άντρες έχουν την ίδια πιθανότητα να γράψουν αρνητικές ιστορίες για μια επιτυχημένη γυναίκα, κάτι που υποδηλώνει την ύπαρξη ενιαίων κοινωνι-

κών αντιλήψεων σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο και τη σημασία τους στην προσδοκία συμπεριφορών επιτυχίας.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι είναι κοινή παραδοχή ότι ο φόβος της επιτυχίας δεν αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό αλλά κοινωνικό προϊόν. Είναι αποτέλεσμα πολιτισμικών και κοινωνικών προσδοκιών σχετικά με τους στόχους που θεωρούνται επιθυμητοί ή ταιριαστοί για τα δύο φύλα ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες (Olsen & Willemssen, 1978).

Μεθοδολογικές προκλήσεις για τη μελέτη του φόβου της επιτυχίας

Σε μια εκτενή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, οι Zuckerman και Wheeler (1975) συμπέραναν ότι η πλειονότητα των δεδομένων δεν υποστηρίζει την αυτοτέλεια και την πληρότητα της θεωρητικής κατασκευής του φόβου της επιτυχίας. Ένας από τους παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτό το αποτέλεσμα είναι, σύμφωνα με τον Karabenick (1977), η προβολική τεχνική που χρησιμοποίησε η Horner (1968, 1973) για τον εντοπισμό στοιχείων που να υποδηλώνουν την παρουσία φόβου της επιτυχίας. Η προέλευση και η φύση της προβολικής αυτής μεθόδου, καθώς και η απουσία ενός ολοκληρωμένου συστήματος βαθμολόγησης, συνιστούν ένα σημαντικό μεθοδολογικό μειονέκτημα για τους ερευνητές. Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε να ξεπεράσει το μεθοδολογικό αυτό μειονέκτημα, με τη χρήση μιας πειραματικής διαδικασίας για τη μελέτη του φαινομένου του φόβου της επιτυχίας.

Μία άλλη δυσκολία που συναντάται στη μελέτη του κινήτρου του φόβου της επιτυχίας (ή της αποφυγής της επιτυχίας) είναι η διάκριση μεταξύ αυτού, του κινήτρου της επιτυχίας, και του κινήτρου της αποφυγής της αποτυχίας. Για το κίνητρο της επιτυχίας μίλησε πρώτος ο Murray (1938), ο οποίος υποστήριξε ότι η ανθρώπινη προσωπικότητα μπορεί να περιγραφεί μέσα από μια σειρά θεμελιωδών αναγκών, οι οποίες διαφοροποιούν τους ανθρώπους αλλά και επιμέρους συμπεριφορές. Ο Murray διατύπωσε έναν κατάλογο 20 αναγκών μεταξύ των οποίων και την ανάγκη για επίτευξη, την ανάγκη δηλαδή των ανθρώπων να πετυχαίνουν ένα αποτέλεσμα σε επίπεδα τελειότητας (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 1995). Ο Atkinson (1957, 1964) προχώρησε στη διερεύνηση των συστατικών του κινήτρου της επιτυχίας και του μηχανισμού μέσα από τον οποίο επηρεάζει τη συμπεριφορά και διέκρινε δύο αντικρουόμενες τάσεις: το κίνητρο της επιτυχίας και το κίνητρο της αποφυγής της αποτυχίας (εκφράζει την ανάγκη του ατόμου να αποφύγει την αποτυχία, ντροπή, ή και ταπείνωση που συνδέεται με την αποτυχία κατάκτησης του στόχου).

Η Horner (1968) ισχυρίστηκε ότι όσο πιο κοντά βρίσκεται το άτομο στην επιτυχία, δηλαδή όσο αυξάνεται η πιθανότητα της επιτυχίας, τόσο αυξάνεται και ο φόβος για την επιτυχία. Με άλλα λόγια, ένα άτομο δε θα φοβόταν την επιτυχία αν δεν είχε το κίνητρο και τη δυνατότητα να την πλησιάσει (να πραγματοποιήσει το στόχο του). Επομένως, δεδομένου ότι η επίτευξη ενός στόχου έχει άμεση σχέση με το κίνητρο και τη δυνατότητα πραγματοποίησης αυτού, θα περίμενε κανείς το άτομο που φοβάται την επιτυχία να έχει ταυτόχρονα υψηλό κίνητρο επιτυχίας (Karabenick, 1977). Ακόμη, εφόσον η τάση για επιτυχία είναι αντίθετη προς την τάση για αποφυγή της αποτυχίας, το άτομο που φοβάται την επιτυχία (και που σύμφωνα με τα παραπάνω παρουσιάζει ταυτοχρόνως κίνητρο της επιτυχίας), θα έπρεπε να παρουσιάζει χαμηλή τάση για αποφυγή της αποτυχίας.

Ωστόσο, όπως εύστοχα υπέθεσε ο Karabenick (1977), ο φόβος της επιτυχίας και ο φόβος της αποτυχίας μεταβάλλονται αντιστρόφως ανάλογα με το κίνητρο της επιτυχίας, και έτσι αναμένεται να συμμεταβάλλονται. Πράγματι, τόσο ο φόβος της επιτυχίας όσο και ο φόβος της αποτυχίας αποτρέπουν το άτομο από την προσέγγιση του στόχου. Τα ευρήματα στην περίπτωση αυτή, ωστόσο, είναι αμφιλεγόμενα και αυτό διότι ο φόβος της επιτυχίας φαίνεται να επηρεάζει τη μέτρηση του κινήτρου της αποφυγής της αποτυχίας (Karabenick, 1977). Στην παρούσα έρευνα γίνεται η υπόθεση ότι η τελική απομάκρυνση από το στόχο προϋποθέτει την αρχική προσέγγιση αυτού — πράγμα που συνεπάγεται την εγγύτητα της επιτυχίας — ενώ βρίσκεται σε αντίθεση με την τάση για αποφυγή της αποτυχίας.

Υποθέσεις

Με βάση όσα έχουν λεχθεί, είναι βάσιμη η υπόθεση ότι ο φόβος της επιτυχίας σχετίζεται με την αποτίμηση των αρνητικών συνεπειών που συνοδεύουν την επιτυχία και οδηγεί στη δημιουργία μιας αρνητικής στάσης προς το στόχο. Η στάση αυτή συνδέεται με μια σειρά από γνωστικές και συναισθηματικές διεργασίες, οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός συγκεκριμένου σχεδίου δράσης στη συγκεκριμένη κάθε φορά περίπτωση. Τη συναισθηματική πορεία προς την τελική εμπλοκή με το στόχο ή την απομάκρυνση από αυτόν θα καταδείξουμε με την παρούσα έρευνα, δεχόμενοι ότι η απομάκρυνση από το στόχο, ως αποτέλεσμα της αποτίμησης των συνεπειών της επιτυχίας, αποτελεί ένδειξη φόβου της επιτυχίας.

Η υπόθεσή μας ήταν ότι η απομάκρυνση από το στόχο, ενώ αρχικά το άτομο τον είχε αποδεχθεί, συνδέεται με τη γνωστική αποτίμηση των συ-

νεπειών της εμπλοκής με το στόχο και θα συνοδεύεται από αρνητικά συναισθήματα. Προκειμένου όμως να ελεγχθεί η συνεισφορά άλλων ανεξάρτητων μεταβλητών, ελέγχθηκε στατιστικά η συνεισφορά του φόβου της αποτυχίας ή της απουσίας κινήτρου.

Συνοψίζοντας, η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να βελτιώσει προηγούμενες μεθοδολογικές ατέλειες στη μελέτη του κινήτρου του φόβου της επιτυχίας με την εισαγωγή μιας πειραματικής συνθήκης για την εκδήλωση ή όχι του φόβου της επιτυχίας. Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε (α) να αξιολογήσει την ύπαρξη του κινήτρου της αποφυγής της αποτυχίας ελέγχοντας τη συμβολή του φόβου της αποτυχίας και της φυγογονίας, (β) να εξετάσει την προβλεπτική αξία των συναισθημάτων ως προς το κίνητρο αποφυγής της επιτυχίας, και (γ) να περιγράψει τη συναισθηματική εμπειρία ατόμων με φόβο της επιτυχίας και να την αντιπαραβάλει με αυτήν ατόμων που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Συμμετέχοντες - Διαδικασία

Στην έρευνα έλαβαν μέρος 54 πρωτοετείς φοιτητές (43 γυναίκες και 11 άντρες) από το Πανεπιστήμιο Κρήτης με κίνητρο την παροχή συμπληρωματικής βαθμολογίας στην τελική αξιολόγηση του μαθήματος της Μεθοδολογίας της Έρευνας. Η συμμετοχή στη διαδικασία ήταν προαιρετική. Όσοι από τους φοιτητές/τριες συμπλήρωσαν το αρχικό ερωτηματολόγιο και στη συνέχεια συμμετείχαν στη διεξαγωγή της πειραματικής διαδικασίας, αποτέλεσαν το τελικό δείγμα. Η άνιση κατανομή αντρών και γυναικών στο δείγμα οφείλεται στο γεγονός ότι στην πλειονότητά του ο πληθυσμός των πρωτοετών φοιτητών/τριών ψυχολογίας αποτελείται από γυναίκες.

Η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε σε δύο στάδια. Σε πρώτο στάδιο, χορηγήθηκε από το διδάσκοντα του μαθήματος στους φοιτητές/τριες ένα ερωτηματολόγιο (βλ. παρακάτω) με το οποίο μετρήθηκε η συναισθηματική τους κατάσταση (1η μέτρηση). Μετά από μία εβδομάδα, και κατά τη διάρκεια του ίδιου μαθήματος, ανακοινώθηκε από το διδάσκοντα ότι όσοι από εκείνους που παρευρίσκονταν στην αίθουσα είχαν συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο, το οποίο είχε δοθεί στο προηγούμενο μάθημα, επρόκειτο να ενημερωθούν για τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των ερωτηματολογίων (δεύτερο στάδιο). Όσοι δεν είχαν

συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο αποχώρησαν από την αίθουσα. Ακολούθως, εξηγήθηκε στους συμμετέχοντες ότι για το σκοπό της επικείμενης ενημέρωσης, ένας από τους συνεργάτες του διδάσκοντα θα τους συνοδεύει, ανά τρεις, σε συγκεκριμένους χώρους όπου και θα ενημερώνονταν για τα αποτελέσματα της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Η συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων μετρήθηκε ξανά, προτού ξεκινήσει η διαδικασία ενημέρωσης (2η μέτρηση). Όσοι από τους συμμετέχοντες περίμεναν τη σειρά τους στην αίθουσα απασχολούνταν από το διδάσκοντα σε κάποια σχετική με το αντικείμενο της μεθοδολογίας της έρευνας δραστηριότητα.

Η ενημέρωση των φοιτητών/τριών είχε τη μορφή μικρής συνεδρίας (διάρκειας 5-7 λεπτών), κατά την οποία πραγματοποιούνταν ο πειραματικός χειρισμός. Με το τέλος της κάθε συνεδρίας, πραγματοποιούνταν νέα μέτρηση της συναισθηματικής κατάστασης των συμμετεχόντων (3η μέτρηση). Ακολούθως, οι φοιτητές/τριες δεν επέστρεφαν στην αίθουσα, προκειμένου να αποφευχθεί ενδεχόμενη διαρροή πληροφοριών, αλλά αφήνονταν ελεύθεροι να αποχωρήσουν. Σε επόμενο μάθημα οι φοιτητές/τριες ενημερώθηκαν για τον πραγματικό σκοπό της έρευνας και, επίσης, ζητήθηκε η συγκατάθεσή τους για την αξιοποίηση των δεδομένων.

Βασική προϋπόθεση για την αξιοποίηση των μετρήσεων της συναισθηματικής κατάστασης αποτέλεσε η έλλειψη στατιστικά σημαντικών διαφορών μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης μέτρησης, η οποία έδειχνε ότι η συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων πριν την πειραματική διαδικασία ήταν παρόμοια με αυτήν μιας τυπικής ημέρας (όπως στην πρώτη μέτρηση).

Μετρήσεις

Συναισθηματική κατάσταση. Για τη μέτρηση της τρέχουσας συναισθηματικής κατάστασης των συμμετεχόντων χρησιμοποιήθηκε Κλίμακα Θετικής και Αρνητικής Συναισθηματικής Κατάστασης (Positive and Negative Affect Schedule, PANAS) προσαρμοσμένη στα Ελληνικά από τον Σιδερίδη (υπό δημοσίευση). Η PANAS δημιουργήθηκε από τους Watson, Clark, και Tellegen (1988) και αποτελείται από μια σειρά επιθέτων που περιγράφουν θετικά (π.χ., ευτυχισμένος) και αρνητικά συναισθήματα (π.χ., απογοητευμένος). Η έκδοση που χρησιμοποιήθηκε περιλάμβανε 37 επίθετα. Οι συμμετέχοντες καλούνταν να υποδείξουν, σε μια κλίμακα τύπου Likert πέντε σημείων, από 1 (καθόλου) έως 5 (πάρα πολύ), το βαθμό στον

οποίο το κάθε επίθετο αντιπροσώπευε τον τρόπο που αισθάνονταν τη συγκεκριμένη στιγμή.

Διαστάσεις-παράγοντες της κλίμακας έχουν προταθεί και αξιολογηθεί τόσο για την αρνητική όσο και τη θετική συναισθηματική κατάσταση (π.χ., Egloff, Schmuckle, Burns, Kohlmann, & Hock, 2003. Watson & Clark, 1992). Στην παρούσα εργασία, δεδομένου του μικρού δείγματος και της συνεπαγόμενης αδυναμίας επιβεβαίωσης των παραγόντων αυτών (π.χ., με τη χρήση της επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων), θεωρήθηκαν αποδεκτοί παράγοντες που ορίστηκαν με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία και είχαν δείκτες εσωτερικής συνέπειας Cronbach's alpha πάνω από .65. Αξιολογήθηκαν επτά παράγοντες: Λύπη, Φόβος, Ενοχή, και Εχθρότητα για την αρνητική συναισθηματική κατάσταση και Χαρά, Ενεργητικότητα, και Ενδιαφέρον για τη θετική συναισθηματική κατάσταση. Οι δείκτες εσωτερικής συνέπειας Cronbach's alpha ήταν αντιστοίχως: .92, .83, .73, .78, .72, .79, και .70. Επομένως, όλοι οι παράγοντες χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα. Σχετικά με την εγκυρότητα της παραπάνω κλίμακας, μελέτες στον ελληνικό πληθυσμό έχουν επιβεβαιώσει τη δομή των επτά παραγόντων (Σιδερίδης, υπό δημοσίευση).

Φόβος της αποτυχίας. Για τον έλεγχο της υπόθεσης ότι η απομάκρυνση από το στόχο, ως αποτέλεσμα της αποτίμησης των συνεπειών της επιτυχίας, δεν αποτελεί ένδειξη φόβου της αποτυχίας, χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Αποτίμησης της Αποτυχημένης Επίδοσης (Performance Failure Appraisal Inventory, PFAI) των Conroy, Willow, και Metzler (2002). Η κλίμακα αποτελεί ένα πολυδιάστατο εργαλείο μέτρησης του φόβου της αποτυχίας και αποτελείται από 25 θέματα, τα οποία ξεκινούν με μία από τις δύο φράσεις "Όταν αποτυγχάνω..." ή "Όταν δεν επιτυγχάνω...", και ακολουθούνται από το εξυπονοούμενο μιας αρνητικής συνέπειας της επιτυχίας. Οι συμμετέχοντες καλούνταν να υποδείξουν τη συχνότητα με την οποία το εκάστοτε θέμα αντιπροσώπευε τη συμπεριφορά τους, σε μία κλίμακα 5 σημείων, από -2 (καθόλου) έως +2 (πάρα πολύ).

Πέντε επιμέρους διαστάσεις-παράγοντες της κλίμακας έχουν προταθεί και επιβεβαιωθεί από τον Conroy και τους συνεργάτες του (Conroy, 2001. Conroy, Willow, & Metzler, 2002): (α) Βίωση Ντροπής, (β) Υποβάθμιση Αυτο-εκτίμησης, (γ) Αβεβαιότητα για το Μέλλον, (δ) Έλλειψη Ενδιαφέροντος από Σημαντικούς Άλλους, και, (ε) Αναστάτωση Σημαντικών Άλλων. Με βάση τους δείκτες εσωτερικής συνέπειας Cronbach's alpha χρησιμοποιήσαμε τους πέντε επιμέρους παράγοντες στην παρούσα μελέτη. Για κάθε έναν από τους επιμέρους παράγοντες, με τη σειρά που παρατέθηκαν

παραπάνω, οι δείκτες εσωτερικής συνέπειας διαμορφώθηκαν ως ακολούθως: .79, .92, .81, .74, .70.

Προσανατολισμός στόχου. Για τον έλεγχο της υπόθεσης ότι η απομάκρυνση από το στόχο, ως αποτέλεσμα της αποτίμησης των αρνητικών συνεπειών της επιτυχίας, δεν αποτελεί ένδειξη ασθενούς κινητοποίησης προς το στόχο (ή φυγοπονίας), ενώ ταυτοχρόνως, εμπλοκή με το στόχο δεν αποτελεί ένδειξη αυξημένης κινητοποίησης προς το στόχο, αξιολογήθηκαν 3 προσανατολισμοί στόχου: (α) προσανατολισμός προς το στόχο κατάκτησης της γνώσης, (β) προσανατολισμός προς το στόχο επίδοσης-προσέγγισης, (γ) προσανατολισμός προς το στόχο επίδοσης-αποφυγής. Για κάθε μία από τις επιμέρους μετρήσεις στόχων χρησιμοποιήθηκαν μια σειρά από θέματα διατυπωμένα με βάση την Κλίμακα του Προτύπου Προσαρμοστικής Μάθησης (Pattern of Adaptive Learning Scale, PALS) των Midgley et al. (2000), και την Κλίμακα Προσανατολισμού προς το Στόχο (Goal Orientation Scale) των Lethwaite και Piparo (1993), των Elliot και Church (1997), των Thorklidsen και Nicholls (1998), των Eccles et al. (1983), των Wigfield και Guthrie (1997), και του Elliot (1997) με τη μορφή “Πόσο σημαντικό είναι για σένα να ...”. Οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν σε μια κλίμακα 7 σημείων από 1 (καθόλου) έως 7 (πάρα πολύ).

Για τη μέτρηση του προσανατολισμού προς το στόχο κατάκτησης της γνώσης χρησιμοποιήθηκε κλίμακα 8 θεμάτων (π.χ., “Πόσο σημαντικό είναι για σένα να καταλαβαίνεις τα μαθηματικά;”) εκ των οποίων 3 θέματα προέρχονταν από τους Elliot και Church (1997), 3 από τους Lethwaite και Piparo (1993), και 2 από την κλίμακα PALS (Midgley et al., 2000). Η εσωτερική συνέπεια της κλίμακας ήταν $\alpha = .83$.

Για τη μέτρηση του προσανατολισμού προς το στόχο επίδοσης-προσέγγισης χρησιμοποιήθηκε κλίμακα 10 θεμάτων (π.χ., “Πόσο σημαντικό είναι για σένα να ξεπερνάς σε επίδοση τους συμμαθητές σου στα μαθηματικά;”), εκ των οποίων 4 θέματα προέρχονταν από τους Elliot και Church (1997), 2 από τους Lethwaite και Piparo (1993), 2 από τους Thorklidsen και Nicholls (1998), 1 από τους Eccles et al. (1983), και 1 από τους Wigfield και Guthrie (1997). Η εσωτερική συνέπεια της κλίμακας ήταν $\alpha = .67$.

Για τη μέτρηση του προσανατολισμού προς το στόχο επίδοσης-αποφυγής χρησιμοποιήθηκε κλίμακα 5 θεμάτων (π.χ., “Πόσο θα ήθελες να αποφύγεις την κακή επίδοση στα μαθηματικά;”), που ανέπτυξε ο Elliot (1997). Η εσωτερική συνέπεια της κλίμακας ήταν $\alpha = .77$ και η εγκυρότητα της ελληνικής έκδοσής της έχει αξιολογηθεί σε πρόσφατη μελέτη (Sideridis, 2003).

Πειραματική συνθήκη

Ο σκοπός της διαδικασίας αυτής ήταν να εισαγάγει τους συμμετέχοντες αρχικά σε μια συνθήκη επιτυχίας και έπειτα σε μια συνθήκη φόβου της επιτυχίας (στην ίδια συνεδρία). Στα πλαίσια της πρώτης συνθήκης στους συμμετέχοντες λέχθηκε ότι με βάση τα αποτελέσματα από την ανάλυση των ερωτηματολογίων που συμπλήρωσαν, προέκυψαν μια σειρά από βαθμολογίες (οι βαθμολογίες αυτές ήταν πλασματικές), με βάση τις οποίες επιλέχθηκε μια ομάδα φοιτητών/τριών που κρίθηκε κατάλληλη για να συμμετάσχει σε μια μεγάλης κλίμακας έρευνα που επρόκειτο να παρουσιαστεί σε διεθνές συνέδριο. Ακολούθως, προκειμένου να διεγερθούν θετικά συναισθήματα επίτευξης στους συμμετέχοντες, λέχθηκε στον κάθε έναν ότι η βαθμολογία του/της ήταν πολύ υψηλή και ότι επρόκειτο να τους προταθεί να συμμετάσχουν στην ερευνητική ομάδα. Τους δόθηκαν, επίσης, σχετικά έντυπα, όσον αφορά το συνέδριο και την εργασία στην οποία θα συμμετείχαν. Σε συντομία, τους εξηγήθηκε, επίσης, ότι η συμμετοχή τους σε τέτοιο συνέδριο θα είχε σαφώς θετικές επιδράσεις στην ακαδημαϊκή τους πορεία (εδώ χρησιμοποιήθηκαν δύο στοιχεία που κρίθηκαν ως τα πλέον κατάλληλα: η εξασφάλιση μιας συστατικής επιστολής και η ύπαρξη μιας ανακοίνωσης σε επιστημονικό συνέδριο), ενώ (σε περίπτωση που εκφραζόταν από το συμμετέχοντα σχετική απορία) δε θα είχαν την υποχρέωση να παρουσιάσουν οι ίδιοι την εργασία (προκειμένου να αποφευχθεί η εκδήλωση κοινωνικού άγχους, δηλαδή φόβου που να σχετίζεται με παρουσιάσεις μπροστά σε κοινό).

Σε περίπτωση που ο/η φοιτητής/τρια δε δεχόταν να συμμετάσχει στο συνέδριο, ο εξεταστής τον/την ευχαριστούσε και η διαδικασία τελείωνε. Αρνητική απόκριση στη φάση αυτή θεωρήθηκε ότι συνδέεται με χαμηλό κίνητρο προσέγγισης του στόχου ή γενικότερα την έλλειψη κινητοποίησης. Σε περίπτωση που ο/η φοιτητής/τρια αποκρινόταν θετικά και ήθελε περισσότερες πληροφορίες ξεκινούσε η δεύτερη συνθήκη (συνθήκη φόβου της επιτυχίας), που αφορούσε τις προϋποθέσεις συμμετοχής στην έρευνα. Οι προϋποθέσεις αυτές είχαν σκοπό να λειτουργήσουν ως ενδείξεις πιθανών αρνητικών συνεπειών της συμμετοχής στη διαδικασία πραγμάτωσης του στόχου που δόθηκε στους συμμετέχοντες. Συγκεκριμένα, ο εξεταστής στη φάση αυτή ενημέρωνε τους συμμετέχοντες ότι οι υποχρεώσεις τους θα περιλάμβαναν: ανασκόπηση της σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας, σύνταξη ενός μέρους της εργασίας, συμμετοχή στις συναντήσεις της ομάδας με το διδάσκοντα δύο φορές την εβδομάδα, καθώς και στη συνάντηση της

ομάδας δύο εβδομάδες πριν το συνέδριο και, τέλος, συμμετοχή στην πραγματοποίηση στατιστικών αναλύσεων.

Αρνητική απόκριση του συμμετέχοντα ως προς τη συμμετοχή του μετά την ανακοίνωση των υποχρεώσεών του από τον εξεταστή θεωρήθηκε ότι απορρέει από την αναθεώρηση της περίστασης με βάση τις πιθανές επιπτώσεις της ενασχόλησης με το έργο. Με άλλα λόγια, η αρνητική απάντηση αποτέλεσε τη μετάβαση σε μια γνωστικο-συναισθηματική κατάσταση που είχε ως επίκεντρο την ενασχόληση με τις αρνητικές προεκτάσεις της επιτυχίας, με τελικό στάδιο την υιοθέτηση ενός προσανατολισμού απομάκρυνσης από το στόχο (δηλαδή φόβου της επιτυχίας), εφόσον η επιτυχία τους είχε δοθεί ήδη (είχαν ήδη επιλεγεί για το έργο). Η θετική απάντηση αποτέλεσε ένδειξη ότι οι συμμετέχοντες δεν είχαν το κίνητρο αποφυγής της επιτυχίας, ενώ ελέγχθηκε στατιστικά η επίδραση του φόβου της αποτυχίας και η φυγοπονία.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Φόβος της επιτυχίας

Με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων για τη συνέχιση ή μη της συμμετοχής τους στο έργο που τους είχε προταθεί, 21 από τους 54 συμμετέχοντες (38.9%) στην έρευνα έδωσαν τη συγκατάθεσή τους για την ενασχόληση με το έργο που τους προτάθηκε και μετά το πέρας της πειραματικής διαδικασίας. Ωστόσο, 33 από τους 54 συμμετέχοντες (61.1%) απομακρύνθηκαν από το στόχο κατά τη διάρκεια της δεύτερης πειραματικής συνθήκης (συνθήκη φόβου της επιτυχίας), αφού προηγήθηκε αρχική συγκατάθεσή τους (θετική απάντηση στο τέλος της πρώτης πειραματικής συνθήκης) για την ενασχόληση με το έργο. Αυτό υποδηλώνει την ύπαρξη αποτρεπτικών παραγόντων στη διαδικασία εμπλοκής με το στόχο.

Φόβος της επιτυχίας, φόβος της αποτυχίας, ή φυγοπονία;

Τα αποτελέσματα του *t*-test φανέρωσαν στατιστικώς μη σημαντικές διαφορές μεταξύ των φοιτητών/τριών που απομακρύνθηκαν και εκείνων που δεν απομακρύνθηκαν από το στόχο όσον αφορά τον προσανατολισμό προς το στόχο επίδοσης-προσέγγισης ή επίδοσης-αποφυγής. Τα αποτελέσματα διαμορφώθηκαν, αντιστοίχως, $t(35) = -1.164$, $p = .25$ και $t(35) = -.034$, $p = .97$. Στατιστικώς σημαντικές διαφορές δεν παρατηρήθηκαν, επίσης, όσον

αφορά τον προσανατολισμό προς το στόχο κατάκτησης της γνώσης, $t(35) = .219, p = .83$. Η έλλειψη διαφορών μεταξύ των ομάδων, στις παραπάνω μετρήσεις, μας οδηγεί να συμπεράνουμε ότι η απομάκρυνση των συμμετεχόντων από το έργο δεν μπορεί να αποδοθεί σε αυξημένη ή μειωμένη κινητοποίηση απέναντι στο στόχο ως αποτέλεσμα χαρακτηριστικού της προσωπικότητας που να συνδέεται με τον προσανατολισμό στόχου.

Ακόμη, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων όσον αφορά το φόβο της αποτυχίας, πράγμα που υποδηλώνει ότι η απομάκρυνση των συμμετεχόντων από το έργο δεν μπορεί να εξηγηθεί με βάση αυτό το κίνητρο. Τα αποτελέσματα του t -test για τους επιμέρους παράγοντες του φόβου αποτυχίας διαμορφώθηκαν, ως εξής: για τον παράγοντα Βίωση Ντροπής, $t(41) = .511, p = .61$, για τον παράγοντα Υποβάθμιση Αυτο-εκτίμησης, $t(41) = -.346, p = .73$, για τον παράγοντα Αβεβαιότητα για το Μέλλον, $t(41) = -1.042, p = .30$, για τον παράγοντα της Έλλειψη Ενδιαφέροντος από Σημαντικούς Άλλους, $t(41) = .895, p = .38$, και για τον παράγοντα Αναστάτωση Σημαντικών Άλλων, $t(41) = 1.402, p = .17$.

Πρόβλεψη του φόβου της επιτυχίας από τα συναισθήματα με τη μέθοδο ROC

Για την εκτίμηση ποσοστών σωστής κατηγοριοποίησης όσον αφορά την εμφάνιση ή όχι του φόβου της επιτυχίας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ROC (Receiver Operating Curve, ROC: Gallop, Crits-Christoph, Muenz, & Tu, 2003. Hsu, 2002). Η μεθοδολογία ROC είναι μέρος της Θεωρίας Ανίχνευσης Σήματος που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1950. Η μέθοδος (βλ. Πίνακα 1) παράγει μια γραφική παράσταση που αναπαριστά τη σχέση μεταξύ σωστών και λανθασμένων ποσοστών κατηγοριοποίησης. Η γραφική παράσταση περιλαμβάνει μια διαγώνια γραμμή που υποδεικνύει τυχαία κατηγοριοποίηση και μια καμπύλη που συμβολίζει το ποσοστό σωστής κατηγοριοποίησης με βάση την περιοχή (εμβαδόν) που οριοθετείται κάτω από την καμπύλη (Area Under the Curve, AUC). Τυπικά, όταν το εμβαδόν που οριοθετεί η καμπύλη είναι της τάξης του 90 έως 99% του εμβαδού του γραφήματος, αυτό υποδηλώνει άριστη κατηγοριοποίηση. Εμβαδόν της τάξης του 80 έως 89% συνιστά καλή κατηγοριοποίηση, 70 έως 79% μέτρια κατηγοριοποίηση, 60 έως 69% φτωχή κατηγοριοποίηση, ενώ κάτω από 60% τυχαία κατηγοριοποίηση.

Προβλεπτική ικανότητα συναισθημάτων. Τα αποτελέσματα της μεθόδου ROC φανέρωσαν χαμηλή προβλεπτική ικανότητα των επιμέρους παραγόντων της συναισθηματικής κατάστασης των συμμετεχόντων, όπως μετρή-

Πίνακας 1. Παρουσίαση της ανάλυσης ROC με τη χρήση σχετικών πιθανοτήτων

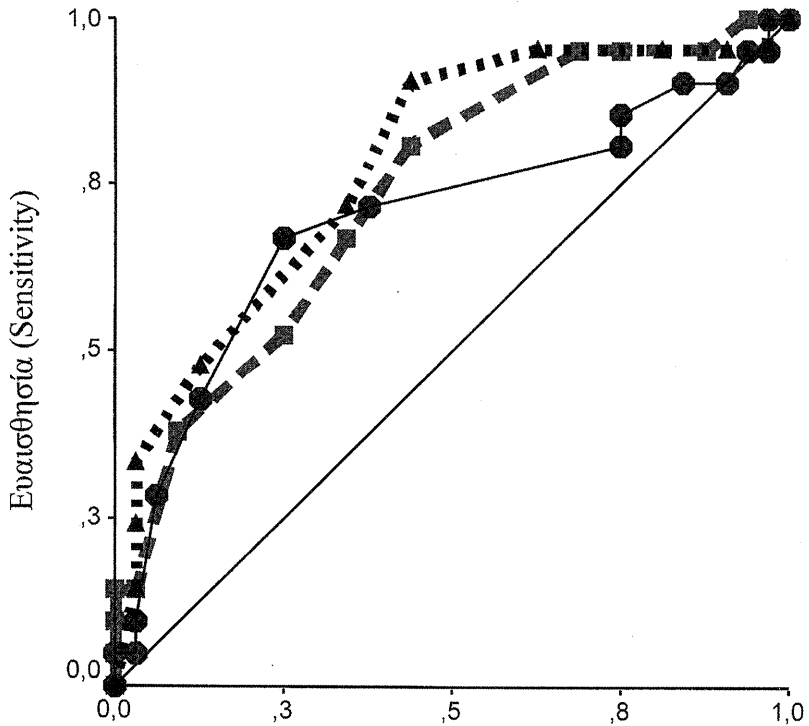
Πρόβλεψη των τεστ	Παρουσία φόβου της επιτυχίας	
	Ναι	Όχι
Ναι	α (Αληθές Θετικό - ΑΘ)	β (Ψευδές Θετικό - ΨΘ)
Όχι	γ (Ψευδές Αρνητικό - ΨΑ)	δ (Αληθές Αρνητικό - ΑΑ)

Σημείωση. Τα γράμματα α, β, γ, και δ αντιπροσωπεύουν τις συχνότητες για κάθε συνδυασμό. Οι συνδυασμοί περιλαμβάνουν την παρουσία του φόβου της επιτυχίας και τη συμφωνία του σχετικού τεστ (α – αληθές θετικό), την παρουσία του φόβου της επιτυχίας και την ασυμφωνία του σχετικού τεστ (γ – ψευδές αρνητικό), την απουσία του φόβου της επιτυχίας όταν το τεστ υποστηρίζει την ύπαρξή του (β – ψευδές θετικό), και απουσία φόβου της επιτυχίας όταν το τεστ υποστηρίζει την απουσία του (δ – αληθές αρνητικό). Η πιθανότητα που προκύπτει από την ανάλυση αυτή που συνήθως αξιολογείται ως πιο σημαντική είναι η αναλογία (Αληθές Θετικό) = $\alpha/(\alpha+\gamma) = \pi$ (Συμπτώματος ! Διαταραχή). Δηλαδή η πιθανότητα κάποιος να εκδηλώσει τη διαταραχή (π.χ., φόβος) όταν έχει πραγματικά το χαρακτηριστικό (διαταραχή) που ενδιαφέρει.

θηκε πριν την εισαγωγή τους στην πειραματική διαδικασία (2η μέτρηση). Τα ποσοστά σωστής κατηγοριοποίησης, με βάση το εμβαδόν των περιοχών που οριοθέτησαν οι επιμέρους καμπύλες, διαμορφώθηκαν ως εξής: 44.3% ($p = .48$) για τον παράγοντα Λύπη, 44.2% ($p = .48$) για τον παράγοντα Φόβος, 49.9% ($p = .99$) για τον παράγοντα Εχθρότητα, 53.2% ($p = .69$) για τον παράγοντα Χαρά, 49.9% ($p = .99$) για τον παράγοντα Ενδιαφέρον, 53.6% ($p = .66$) για τον παράγοντα Ενεργητικότητα, και 51.1% ($p = .89$) για τον παράγοντα Ενοχή. Η τυχαία κατηγοριοποίηση που παρατηρήθηκε συνηγορεί υπέρ της μη διαφοροποίησης ως προς τη συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων πριν την εφαρμογή της πειραματικής διαδικασίας. Ικανοποιητικά ποσοστά κατηγοριοποίησης παρατηρήθηκαν, ωστόσο, για τις μεταβλητές της χαράς, του ενδιαφέροντος, και της ενεργητικότητας (βλέπε Σχήμα 1) όπως διαμορφώθηκαν μετά την εφαρμογή της πειραματικής διαδικασίας (τρίτη μέτρηση): 74.3% ($p = .003$), 77.3% ($p = .001$), και 70.4% ($p = .012$) για τους παράγοντες Χαρά, Ενδιαφέρον, και Ενεργητικότητα, αντιστοίχως. Οι παράγοντες Φόβος, Εχθρότητα, και Ενοχή δεν παρουσίασαν σημαντική προβλεπτική ικανότητα στα πλαίσια της τρίτης μέτρησης: 50.7% ($p = .93$), 51.9% ($p = .81$), και 40.6% ($p = .25$), αντιστοίχως.

Πρόβλεψη του φόβου της επιτυχίας από τα συναισθήματα με τη δημιουργία γραμμικών διακρινουσών συναρτήσεων

Γραμμικός συνδυασμός των μεταβλητών της συναισθηματικής κατάστασης. Προκειμένου να εκτιμηθεί η προβλεπτική ικανότητα επιμέρους γραμ-

1 - Ακρίβεια (Specificity)

Σχήμα 1. Η προβλεπτική ικανότητα της Χαράς (τετράγωνα), του Ενδιαφέροντος (τρίγωνα), και της ενεργητικότητας (κύκλοι), ως προς την εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας.

μικών συνδυασμών, όσον αφορά την εκδήλωση ή όχι του φόβου της επιτυχίας, χρησιμοποιήθηκε η Ανάλυση Γραμμικής Διακρίνουσας Συνάρτησης (Linear Discriminant Function Analysis, LDFA: Stevens, 1992). Η ανάλυση αυτή χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να αξιολογηθεί αν η ταυτόχρονη συνεισφορά των συναισθημάτων μπορεί να προβλέψει το φαινόμενο του φόβου της επιτυχίας σε σχέση με τη μονοδιάστατη πρόβλεψη που προσφέρει η ανάλυση ROC. Ως ανεξάρτητες μεταβλητές εισήχθησαν οι μεταβλητές της συναισθηματικής κατάστασης (λύπη, φόβος, εχθρότητα, ενοχή, χαρά, ενδιαφέρον, και ενεργητικότητα). Ο γραμμικός συνδυασμός ορίστηκε με βάση τους τυποποιημένους κανονικούς συντελεστές (beta) που συνδέουν κάθε μεταβλητή με τη διακρίνουσα συνάρτηση. Οι ομάδες συ-

Πίνακας 2. Συντελεστές ανάλυσης γραμμικής διακρίνουσας συνάρτησης που εκφράζουν την πρόβλεψη του φόβου της επιτυχίας από τα συναισθήματα πριν (2η μέτρηση) και μετά (3η μέτρηση) την πειραματική διαδικασία

Μεταβλητές	2η μέτρηση R	3η μέτρηση R
Λύπη	.738	-.369
Φόβος	.240	.432
Εχθρότητα	-1.538	.489
Ενοχή	.042	-.526
Χαρά	1.079	.448
Ενδιαφέρον	-.222	1.238
Ενεργητικότητα	.908	-1.122

Σημείωση: Η 2η και 3η μέτρηση αναφέρονται στην αξιολόγηση των συναισθημάτων πριν και μετά την πειραματική διαδικασία στην οποία εκδηλώθηκε ο φόβος της επιτυχίας. Το ποσοστό εξηγούμενης διακύμανσης της κατηγοριοποίησης ήταν 7.3% και 33.4 % για τη 2η και 3η μέτρηση, αντιστοίχως.

γκρίθηκαν με βάση τους μέσους όρους που προέκυψαν για κάθε διακρίνουσα συνάρτηση (οι οποίοι εμφανίζονται στη διεθνή βιβλιογραφία ως “κεντροειδείς ομάδες”).

Ο γραμμικός συνδυασμός των μεταβλητών της συναισθηματικής κατάστασης, όπως μετρήθηκε πριν την εισαγωγή των συμμετεχόντων στην πειραματική διαδικασία (λύπη, φόβος, εχθρότητα, ενοχή, χαρά, ενδιαφέρον, ενεργητικότητα – δεύτερη μέτρηση) παρήγαγε ποσοστό σωστής κατηγοριοποίησης των περιπτώσεων της τάξεως του 60.5%. Η διακρίνουσα συνάρτηση περιγράφει μια συναισθηματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από εχθρότητα, χαμηλό ενδιαφέρον, και φόβο (Πίνακας 2). Οι συμμετέχοντες που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας παρουσίασαν χαμηλές τιμές στη διακρίνουσα συνάρτηση ($M = -.341$), σε αντίθεση με εκείνους που εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας ($M = .224$), οι οποίοι είχαν υψηλές τιμές στην ίδια συνάρτηση. Το προφίλ των συμμετεχόντων που εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας επιβεβαιώνει την άποψη της ταυτόχρονης παρουσίας συναισθημάτων προσέγγισης και φόβου, ως συστατικών των συμπεριφορών που σχετίζονται με το φόβο της επιτυχίας. Από τις 21 περιπτώσεις στις οποίες δεν εκδηλώθηκε φόβος της επιτυχίας οι 15 (71.4%) κατηγοριοποιήθηκαν σωστά. Το αντίστοιχο ποσοστό για τις περιπτώσεις στις οποίες εκδηλώθηκε φόβος της επιτυχίας ήταν 45.5% (15 από τις 33 περιπτώσεις).

Όσον αφορά τα συναισθήματα μετά από την εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας, ο γραμμικός συνδυασμός των συναισθημάτων κατηγοριοποίησε σωστά το 75.5% των περιπτώσεων. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, τα άτομα που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας είχαν υψηλές τιμές στο ενδιαφέρον, στη χαρά, στην εχθρότητα, και στο φόβο, ενώ είχαν χαμηλές τιμές

στην ενοχή, τη λύπη, και την ενεργοποίηση. Τα άτομα που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας είχαν μέση τιμή .86 σε αυτό το γραμμικό συνδυασμό. Η αντίστοιχη τιμή για τα άτομα που εκδήλωσαν το φόβο ήταν -.56.

Η συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων μέσα από την πειραματική διαδικασία

Διαφορές εντός των ομάδων. Δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στη συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων μεταξύ πρώτης και δεύτερης μέτρησης (πρώτη εβδομάδα και δεύτερη εβδομάδα πριν την εισαγωγή τους στην πειραματική διαδικασία). Οι τιμές t καθώς και οι τιμές της ανάλυσης μεγέθους αποτελέσματος d^1 διαμορφώθηκαν, για κάθε έναν από τους επιμέρους παράγοντες, ως εξής: για τη Λύπη, $t(53) = -.751, p = .46, d = .02$, το Φόβο, $t(53) = -.972, p = .33, d = .02$, για την Εχθρότητα, $t(53) = -.964, p = .34, d = .02$, τη Χαρά, $t(53) = -.480, p = .63, d = .09$, το Ενδιαφέρον, $t(53) = -.375, p = .71, d = .07$, την Ενοχή, $t(53) = 1.108, p = .27, d = .26$, και για την Ενεργητικότητα, $t(53) = .934, p = .35, d = .17$. Αναλυτικά οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις στα συναισθήματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 3. Η έλλειψη διαφορών στο σημείο αυτό ικανοποιεί την προϋπόθεση που θέλει τους συμμετέχοντες να μη διακατέχονται από κάποια ιδιαίτερη προδιάθεση την ημέρα της διεξαγωγής της πειραματικής διαδικασίας.

Διαφορές δεν παρατηρήθηκαν, επίσης, στη συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων που απομακρύνθηκαν από το στόχο, πριν και μετά την εφαρμογή της πειραματικής διαδικασίας (2η και 3η μέτρηση) σχετικά με

¹Λόγω του μικρού δείγματος και των συνεπαγόμενων δυσκολιών στην εφαρμογή παραμετρικών αναλύσεων, οι διαφορές στη συναισθηματική κατάσταση εντός και μεταξύ των ομάδων εκτιμήθηκαν και με ανάλυση μεγέθους του αποτελέσματος (Cohen's d) με τη χρήση του παρακάτω κλάσματος:

$$\text{Effect Size } d = \frac{\mu_1 - \mu_2}{SD_{\text{pooled}}}$$

όπου μ_1 και μ_2 είναι οι δύο συγκρίσιμοι μέσοι όροι και SD_{pooled} ο μέσος όρος των τυπικών αποκλίσεων των δύο δειγμάτων. Το αποτέλεσμα εκφράζει τη σταθμισμένη διαφορά των δύο δειγμάτων, η οποία εκφράζει «το βαθμό στον οποίο το φαινόμενο χαρακτηρίζει τον πληθυσμό» (Cohen, 1988, σ. 9-10). Αυτό σημαίνει ότι στην περίπτωση που η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται στη βάση παραμετρικών αναλύσεων, είναι δυνατό να αποφανθούμε για το μέγεθος της παρατηρούμενης διαφοράς μεταξύ δύο μέσων όρων. Παρά τους περιορισμούς που ενέχει η συγκεκριμένη ανάλυση χρησιμοποιείται ευρέως στην εκπαιδευτική και ψυχολογική έρευνα. Συνήθως, συντελεστές της τάξεως του .20 υποδηλώνουν μικρές διαφορές, του .50 μέτριες διαφορές και του .80 μεγάλες διαφορές (Cohen, 1988. Onwuegbuzie, Levin, & Leech, 2003).

Πίνακας 3. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στα συναισθήματα στις τρεις μετρήσεις για τις δύο πειραματικές ομάδες

Μέτρηση	1η μέτρηση		2η μέτρηση		3η μέτρηση	
	M	SD	M	SD	M	SD
Άτομα που εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας						
Λύπη	2.06	0.86	2.00	0.99	1.98	1.01
Φόβος	1.68	0.69	1.75	0.75	1.93	0.89
Εχθρότητα	1.43	0.58	1.33	0.45	1.25	0.43
Ενοχή	1.26	0.44	1.29	0.53	1.34	0.65
Χαρά	2.70	0.82	2.45	0.85	2.47	0.80
Ενδιαφέρον	3.56	0.75	3.24	0.71	3.09	0.74
Ενεργητικότητα	3.23	0.64	2.97	0.81	3.00	0.65
Άτομα που ΔΕΝ εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας						
Λύπη	2.13	0.97	1.85	0.92	1.51	0.64
Φόβος	1.90	1.11	1.61	0.61	1.99	1.04
Εχθρότητα	1.49	0.45	1.38	0.58	1.21	0.34
Ενοχή	1.33	0.54	1.21	0.35	1.11	0.23
Χαρά	2.79	1.06	2.44	0.81	3.22	0.85
Ενδιαφέρον	3.60	0.74	3.19	0.93	3.87	0.79
Ενεργητικότητα	3.06	0.93	2.90	0.77	3.42	0.76

τους παράγοντες: Λύπη, $t(32) = .174, p = .86, d = .02$, Φόβος, $t(32) = -1.162, p = .25, d = .19$, Εχθρότητα, $t(32) = 1.028, p = .31, d = .19$, Ενοχή, $t(32) = -1.359, p = .18, d = .15$, Χαρά, $t(32) = -.312, p = .76, d = .04$, Ενδιαφέρον, $t(32) = 1.453, p = .16, d = .19$, και Ενεργητικότητα, $t(32) = .168, p = .87, d = .02$. Δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες που απομακρύνθηκαν από το στόχο έδωσαν την συγκατάθεσή τους για ενασχόληση με το έργο κατά τη διάρκεια της πρώτης πειραματικής συνθήκης (συνθήκη επιτυχίας), η έλλειψη διαφορών στο σημείο αυτό μας οδηγεί να σκεφτούμε ότι η αρχική τάση προσέγγισης του στόχου ήρθε σε σύγκρουση με κάποιον αποτρεπτικό παράγοντα που παρουσιάστηκε κατά τη διάρκεια της δεύτερης πειραματικής συνθήκης, και ο οποίος αποτέλεσε την αιτία απομάκρυνσης από το στόχο ενώ, ταυτοχρόνως, οδήγησε στην επίλυση της σύγκρουσης και στην επαναφορά στην αρχική συναισθηματική κατάσταση.

Οι συμμετέχοντες που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας, ωστόσο, παρουσίασαν στατιστικά σημαντικά χαμηλότερο μέσο όρο στον παράγοντα Λύπη, $t(20) = 2.460, p = .02$ και, στατιστικώς, σημαντικά υψηλότερο μέσο όρο στους παράγοντες Χαρά, $t(20) = -3.796, p = .001$, Ενδιαφέρον, $t(20) = -3.586, p = .002$, και Ενεργητικότητα, $t(20) = -2.280, p = .03$. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης του μεγέθους αποτελέσματος για τους παράγοντες Χαρά και Ενδιαφέρον επιβεβαιώνουν τα παραπάνω ευρήματα (d

= .93 και $d = .79$, αντιστοίχως), ενώ μη τυχαίες διαφορές παρατηρήθηκαν και για τους παράγοντες Λύπη και Ενεργητικότητα ($d = .44$ και $d = .46$, αντιστοίχως), οι οποίες, ωστόσο, είναι χαμηλότερες του επιπέδου που εκτιμάται ως μεσαίο κατά τον Cohen (1988). Τα δεδομένα υποστηρίζουν ότι, σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες που απομακρύνθηκαν από το στόχο, στην περίπτωση των συμμετεχόντων που δεν απομακρύνθηκαν, η τάση προσέγγισης του στόχου και το θετικό συναίσθημα που τη συνοδεύει διατηρούνται και μετά το πέρας της πειραματικής διαδικασίας. Για τους παράγοντες του φόβου, της εχθρότητας και της ενοχής δεν παρατηρήθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές.

Διαφορές μεταξύ των ομάδων με ή χωρίς φόβο της επιτυχίας. Στατιστικώς σημαντικές διαφορές στη συναισθηματική κατάσταση μεταξύ των συμμετεχόντων που εκδήλωσαν και εκείνων που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας δεν παρατηρήθηκαν στην πρώτη (πρώτη εβδομάδα) ή τη δεύτερη μέτρηση (πριν τον πειραματικό χειρισμό). Η έλλειψη διαφορών στη συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων πριν την εισαγωγή τους στην πειραματική διαδικασία αποτέλεσε βασική προϋπόθεση της έρευνας: οι συμμετέχοντες θα έπρεπε να ξεκινούν από ένα ενιαίο συναισθηματικό επίπεδο αναφοράς.

Όσον αφορά την τρίτη μέτρηση (μετά την εφαρμογή της πειραματικής διαδικασίας), παρατηρήθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές στους παράγοντες της χαράς, της ενεργητικότητας και του ενδιαφέροντος, με τους συμμετέχοντες που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας να παρουσιάζουν υψηλότερους μέσους όρους από ό,τι οι συμμετέχοντες που εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης του μεγέθους του αποτελέσματος συμφωνούν με τα αποτελέσματα του t -test: για τον παράγοντα Χαρά, $t(52) = 3.332, p = .002, d = .92$, για τον παράγοντα Ενδιαφέρον, $t(52) = 3.605, p = .001, d = .99$ και για τον παράγοντα Ενεργητικότητα, $t(52) = 2.329, p = .02, d = .63$. Όσον αφορά τους παράγοντες Λύπη, Φόβος, Εχθρότητα, και Ενοχή δεν παρατηρήθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, ωστόσο, η ανάλυση του μεγέθους του αποτελέσματος αναδεικνύει διαφορές μεσαίας τάξης στους παράγοντα Λύπη, $t(52) = -1.840, p = .07, d = .55$, και Ενοχή, $t(52) = -1.529, p = .13, d = .52$, ενώ μικρές διαφορές παρουσιάστηκαν στους παράγοντες Φόβος, $t(52) = .287, p = .77, d = .07$, Εχθρότητα, $t(52) = -.254, p = .80, d = .07$. Με τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώθηκε η υπόθεση ότι όταν δεν εκδηλώνεται φόβος της επιτυχίας δεν συντελείται κάποια εσωτερική σύγκρουση και, αντιθέτως, διατηρείται ένας προσανατολισμός προς το στόχο.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό: (α) να αξιολογήσει την ύπαρξη του κινήτρου αποφυγής της επιτυχίας ελέγχοντας τη συμβολή του φόβου της αποτυχίας και της φυγοπονίας, (β) να εξετάσει κατά πόσο προβλέπεται το κίνητρο αποφυγής της επιτυχίας από τα συναισθήματα, και (γ) να περιγράψει τη συναισθηματική εμπειρία ατόμων με φόβο της επιτυχίας και να την αντιπαραβάλει με αυτή ατόμων που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται να επιβεβαιώνουν την παραδοχή ότι ο φόβος της επιτυχίας είναι το τελικό στάδιο μιας διεργασίας που ξεκινά με τον προσανατολισμό προς το στόχο: 33 από τους 54 συμμετέχοντες της έρευνας απομακρύνθηκαν από το στόχο αφού αρχικά κινητοποιήθηκαν προς αυτόν, αξιολογώντας τις πιθανές συνέπειες της αποδοχής της επιτυχίας (δηλαδή, να είναι ερευνητικοί βοηθοί). Το εύρημα αυτό δεν είναι αντίθετο με την άποψη της Horner (1968), ότι όσο πιο κοντά βρίσκεται το άτομο στην επιτυχία, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα εκδήλωσης φόβου της επιτυχίας.

Ωστόσο, το ζήτημα που προσελκύει περισσότερο το ενδιαφέρον μας αφορά τη μελέτη των παραγόντων που οδήγησαν τους συμμετέχοντες στην απομάκρυνση από το στόχο, ύστερα από την αρχική κινητοποίησή τους προς αυτόν. Με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, η αρνητική απόκριση των συμμετεχόντων όσον αφορά τη συμμετοχή τους στο συνέδριο δε σχετίζεται με το φόβο αποτυχίας, μια και δεν υπήρχαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές σε κανέναν από τους επιμέρους παράγοντες του φόβου αποτυχίας μεταξύ των φοιτητών/τριών που απομακρύνθηκαν και εκείνων που δεν απομακρύνθηκαν από το στόχο. Τα δεδομένα υποστηρίζουν ότι το άτομο που φοβάται την αποτυχία διαφέρει από το άτομο που φοβάται την επιτυχία σε ένα βασικό σημείο: το άτομο που φοβάται την αποτυχία παρακινείται από την αρχή σε συμπεριφορές που δεν έχουν προσανατολισμό το στόχο αλλά την αποφυγή της αποτυχίας που ενέχει η διαδικασία επίτευξης. Αντίθετα, το άτομο που φοβάται την επιτυχία κινητοποιείται αρχικά προς το στόχο και, με δεδομένη πλέον την επιτυχία, απομακρύνεται από αυτόν, υπό την παρουσία ενδείξεων για συνέπειες που εκλαμβάνει ως αρνητικές. Με άλλα λόγια, στην πρώτη περίπτωση έχουμε να κάνουμε με ένα μη αποτελεσματικό προσανατολισμό επίτευξης (έναν προσανατολισμό που εκ των πραγμάτων δεν κατευθύνεται προς την επίτευξη του στόχου), ενώ στη δεύτερη περίπτωση με τη συνολική αναθεώρηση της κατάστασης επίτευξης, δεδομένης της επιτυχίας.

Ακόμη, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η απομάκρυνση των συμμετεχόντων από το στόχο δεν αποτελεί ένδειξη ύπαρξης ενός συγκεκριμένου προσανατολισμού στόχου, ως χαρακτηριστικού της προσωπικότητας (φυγοπονία ή μειωμένη δραστηριοποίηση στην περίπτωση των φοιτητών/τριών που απομακρύνθηκαν από το στόχο ή αυξημένη δραστηριοποίηση στην περίπτωση των φοιτητών/τριών που ενεπλάκησαν με το στόχο). Η έλλειψη διαφορών μεταξύ των ομάδων στις κλίμακες προσανατολισμού στόχου, υποδηλώνει την απουσία του προσανατολισμού στόχων ως παράγοντα που καθορίζει την εμφάνιση του φόβου της επιτυχίας. Με βάση τα παραπάνω, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι ο φόβος της επιτυχίας αποτελεί ένα μηχανισμό που είναι ανεξάρτητος από το φόβο της αποτυχίας ή από τον προσανατολισμό στόχου επίδοσης-προσέγγισης ή επίδοσης-αποφυγής.

Η συναισθηματική κατάσταση πριν από την εφαρμογή της πειραματικής διαδικασίας

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης ROC για τους επιμέρους παράγοντες της συναισθηματικής κατάστασης (δηλαδή, της λύπης, του φόβου, της ενοχής, της χαράς, της ενεργητικότητας, του ενδιαφέροντος και της εχθρότητας) όπως διαμορφώθηκαν πριν την εισαγωγή των συμμετεχόντων στην πειραματική διαδικασία, φανέρωσαν τυχαία κατηγοριοποίηση των περιπτώσεων σε σχέση με την εκδήλωση του φόβου της επιτυχίας. Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα του t-test, καθώς και της ανάλυσης του μεγέθους του αποτελέσματος, στην οποία δε βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των συμμετεχόντων σε κανένα συναίσθημα πριν την εφαρμογή της πειραματικής διαδικασίας. Τα αποτελέσματα αυτά ήταν αναμενόμενα και επιθυμητά στην παρούσα έρευνα. Και αυτό διότι στην περίπτωση της ύπαρξης διαφορών στο σημείο αυτό, θα αναδεικνύονταν περιορισμοί όσον αφορά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων της πειραματικής διαδικασίας. Η έλλειψη διαφορών, αντιθέτως, συνεπάγεται την ύπαρξη παρόμοιου επιπέδου στα συναισθήματα που ελέγχθηκαν. Με άλλα λόγια, είναι δυνατή η χρήση ενός σημείου αναφοράς για την περιγραφή της συναισθηματικής πορείας των συμμετεχόντων που εκδήλωσαν και εκείνων που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας.

Η συναισθηματική κατάσταση μετά τη διεξαγωγή της πειραματικής διαδικασίας

Ξεκινώντας από το σημείο αναφοράς που θέλει όλους τους συμμετέχοντες την ημέρα της διεξαγωγής της πειραματικής διαδικασίας να διακατέχονται

από μια ομοιόμορφη συναισθηματική κατάσταση, μπορούμε να προβούμε στη μελέτη της συναισθηματικής τους πορείας, κατά τη διάρκεια του πειραματικού χειρισμού που εφαρμόστηκε. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης ROC έδειξαν ικανοποιητική κατηγοριοποίηση των παραγόντων Λύπη, Ενεργητικότητα, Χαρά, και Ενδιαφέρον. Αντίστοιχα αποτελέσματα δεν παρατηρήθηκαν για τους παράγοντες Εχθρότητα, Ενοχή, και Φόβο (τυχαία κατηγοριοποίηση). Ομοίως, τα αποτελέσματα του *t*-test έδειξαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές στους μέσους όρους της ομάδας που εκδήλωσε και εκείνης που δεν εκδήλωσε φόβο της επιτυχίας, για τους παράγοντες Χαρά, Ενεργητικότητα, και Ενδιαφέρον (οι συμμετέχοντες που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας είχαν στατιστικώς σημαντικά υψηλότερους μέσους όρους από εκείνους που εκδήλωσαν). Εξαιρέση στο σημείο αυτό αποτελεί ο παράγοντας Λύπη, στον οποίο δεν παρουσιάστηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των συμμετεχόντων, όπως επίσης και για τους παράγοντες του φόβου, της εχθρότητας, και της ενοχής. Για τον παράγοντα Λύπη, ωστόσο, η πιθανότητα της ύπαρξης διαφορών παρουσιάζεται οριακή ($p = .07$), η τιμή του μεγέθους του αποτελέσματος ($d = .55$) υποδηλώνει μη τυχαίες διαφορές –μέτριο επίπεδο σύμφωνα με τον Cohen (1988). Κάτι αντίστοιχο φαίνεται να ισχύει και για τον παράγοντα Ενοχή ($p = .132$, $d = .52$).

Αποδεχόμενοι ότι η πρώτη πειραματική συνθήκη λειτούργησε ενισχυτικά για όλους τους συμμετέχοντες, γίνεται κατανοητό ότι οι διαφορές στη συναισθηματική κατάσταση που παρατηρήθηκαν μετά το τέλος της πειραματικής διαδικασίας οφείλονται στη δεύτερη πειραματική συνθήκη. Όπως έχει αναφερθεί, κατά τη διεξαγωγή της δεύτερης πειραματικής συνθήκης παρουσιάστηκαν στους συμμετέχοντες κάποιες ενδείξεις που σχετίζονται με πιθανές αρνητικές προεκτάσεις της διαδικασίας επιτυχίας. Όσοι από τους συμμετέχοντες, υπό την παρουσία των ενδείξεων αυτών, απομακρύνθηκαν από το στόχο, παρουσίασαν χαμηλούς μέσους όρους στους παράγοντες της ενεργητικότητας, του ενδιαφέροντος και της χαράς. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν την ύπαρξη μιας εσωτερικής σύγκρουσης (δεδομένου του αρχικού προσανατολισμού προς το στόχο), για την επίλυση της οποίας το άτομο απομακρύνεται από το στόχο, οπότε και επανέρχεται στην αρχική του συναισθηματική κατάσταση.

Όσον αφορά τους συμμετέχοντες που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας, τη συναισθηματική τους κατάσταση μετά το πέρας της πειραματικής διαδικασίας φαίνεται να περιγράφουν τα συναισθήματα χαράς, ενεργητικότητας και ενδιαφέροντος, δηλαδή συναισθήματα που στο σύνολό τους

αντανακλούν μια κινητοποίηση. Τα αποτελέσματα του *t*-test για συζευγμένα δείγματα για την εκτίμηση των διαφορών στη συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας, πριν και μετά την εφαρμογή της πειραματικής διαδικασίας, επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό αυτό. Η εικόνα είναι σαφής: ο προσανατολισμός στόχου που παρατηρήθηκε κατά την εφαρμογή της πρώτης πειραματικής συνθήκης διατηρήθηκε και μετά το τέλος της πειραματικής διαδικασίας, κάτι που σημαίνει ότι η δεύτερη πειραματική συνθήκη (συνθήκη φόβου της επιτυχίας) δε λειτούργησε αποθαρρυντικά ή αποτρεπτικά. Το συμπέρασμα που προκύπτει για τους συμμετέχοντες που δεν εκδήλωσαν φόβο της επιτυχίας είναι ότι δεν προέβησαν σε κάποια αρνητική, γνωστική αποτίμηση των συνεπειών της επιτυχίας. Το αν οι συνέπειες της επιτυχίας εκλήφθηκαν, στην περίπτωση αυτή, ως θετικές ή απλά η φύση των συνεπειών αυτών δεν ήταν ικανή να απομακρύνει τους συμμετέχοντες από το στόχο είναι ζήτημα που ξεπερνά την παρούσα έρευνα.

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της ανάλυσης των συναισθημάτων υποστηρίζουν τις βασικές θέσεις της έρευνας, στο βαθμό που αυτές αντανακλούν δυο επιμέρους κεντρικές διαστάσεις του φαινομένου του φόβου της επιτυχίας: (α) ο φόβος της επιτυχίας προϋποθέτει τη δημιουργία μιας εσωτερικής σύγκρουσης, για την επίλυση της οποίας το άτομο απομακρύνεται από το στόχο, και (β) ο φόβος της επιτυχίας προϋποθέτει την προσέγγιση του στόχου και την εγγύτητα της επιτυχίας.

Περιορισμοί και μελλοντικές κατευθύνσεις

Αδύναμο σημείο της παρούσας έρευνας αποτελεί το μικρό μέγεθος του δείγματος, το οποίο μας περιόρισε όσον αφορά τη χρήση στατιστικών μεθόδων προς επιβεβαίωση των επιμέρους διαστάσεων της συναισθηματικής κατάστασης. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η συμμετοχή στη διαδικασία ήταν προαιρετική και συνεπώς δεν μπορούμε να αποφανθούμε για την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, ο μικρός αριθμός συμμετεχόντων μας περιόρισε, επίσης, όσον αφορά τη γενίκευση των αποτελεσμάτων μας, πέραν της παρούσας έρευνας.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα περιλαμβάνουν τη χρήση πληρέστερων, ως προς τη σχεδίαση και τη δειγματοληψία, μεθόδων για τη μέτρηση του φόβου της επιτυχίας και τη μελέτη των διαστάσεων εκείνων του συναισθήματος που σχετίζονται με την εκδήλωση του φαινομένου. Ακόμη, προτείνεται η μελέτη των διάφορων παραγόντων πλαισίου αναφοράς που

σχετίζονται με την εκδήλωση του φαινομένου, υπό το φως ενδείξεων που θέλουν την αποφυγή του στόχου να αποτελεί μια απόφαση που το άτομο λαμβάνει υπό συγκεκριμένες χωρο-χρονικές συνθήκες και με συγκεκριμένα στοιχεία που κατέχει. Τέλος, τα δεδομένα υποστηρίζουν την ανάγκη για μελέτη των βαθύτερων συμπεριφορικών παραμέτρων που σχετίζονται με την πραγματική και όχι τη θεωρητική ή υποθετική εκδήλωση του φαινομένου του φόβου της επιτυχίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Atkinson, J. W. (1964). *An introduction to motivation*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk-taking behavior. *Psychological Review*, 64, 359-372.
- Baker, H. (1979). The conquering hero quits: Narcissistic fiction in underachievement and failure. *American Journal of Psychotherapy*, 33, 418-427.
- Cambell, D., & Fleming, J. (2000). Fear of success, racial identity and academic achievement in black male college students. *Community Review*, 18, 5-19.
- Canavan-Gumpert, D., Garner, K., & Gumpert, P. (1978). *The success fearing personality*. Lexington, MA: Health.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Conroy, D. E. (2001). Progress in the development of a multidimensional measure of fear of failure: The Performance Failure Appraisal Inventory (PFAI). *Anxiety, Stress & Coping*, 14, 431-452.
- Conroy, D. E., Willow, J. P., & Metzler, J. N. (2002). Multidimensional fear of failure measurement: The Performance Failure Appraisal Inventory. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 76-90.
- Davis, M., Ray, J. J., & Burt, J. S. (1987). Sex role and fear of success: A general population study. *The Journal of Personality*, 8, 431-432.
- Eccles, J. S., Adler, T. F., Futterman, R., Goff, S. B., Kaczala, C. M., Meece, J. L., & Midgley, C. (1983). Expectancies, values and academic behaviors. In J. T. Spence (Ed.), *Achievement and achievement motivation* (pp. 75-146). San Fransisco: Freeman.
- Egloff, B., Schmuckle, C. S., Burns, R. L., Kohlmann, C. W., & Hock, M. (2003). Facets of dynamic positive affect: Differentiating joy, interest, and activation in the Positive and Negative Affect Schedule (PANAS). *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 528-540.
- Elliot, A. J. (1997). Integrating the 'classic' and 'contemporary' approaches to achievement motivation: A hierarchical model of approach and avoidance achievement motivation. In M. L. Maehr & P. Pintrich (Eds.), *Advances in motivation and achievement* (Vol. 10, pp. 143-179). Stamford, CT: JAI.
- Elliot, A. J., & Church, M. A. (1997). A hierarchical model of approach and avoidance achievement motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 218-232.
- Feather, N. T., & Raphelson, A. C. (1973). Fear of success in Australian and American student groups: Motive or sex-role stereotype? *Journal of Personality*, 42, 190-201.
- Fleming, J. (1974). *Approach and avoidance motivation in interpersonal competition: A study*

- of black male and female college students*. Unpublished doctoral dissertation, Harvard University.
- Freud, S. (1957). Some character type met with in psychoanalytic work: Those wrecked by success. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 14, pp. 316-331). London: Hogarth Press. (Original work published in 1916)
- Gallop, R. J., Crits-Christoph, P., Muenz, L. R., & Tu, X. M. (2003). Determination and interpretation of the optimal operating point for ROC curves derived through generalized linear models. *Understanding Statistics*, 2, 219-242.
- Horner, M. S. (1968). *Sex difference in achievement and performance in competitive and non-competitive conditions*. Unpublished doctoral dissertation, University of Michigan.
- Horner, M. S. (1973). A psychological barrier to achievement in women: The motive to avoid success. In D. C. McClelland & R. S. Steele (Eds.), *Human motivation: A book of readings*. Hillsdale, NJ: General Learning Press.
- Hoffman, L. W. (1974). Fear of success in 1965 and 1972. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 353-358.
- Hsu, L. M. (2002). Diagnostic validity statistics and the MCMI-III. *Psychological Assessment*, 14, 410-422.
- Karabenick, S. A., & Marshall, J. M. (1974). Performance of female as a function of fear of success, fear of failure, type of opponent, and performance-contingent feedback. *The Journal of Personality*, 42, 220-237.
- Karabenick, S. A. (1977). Fear of success, achievement and affiliation dispositions, and the performance of men and women under individual and competitive conditions. *Journal of Personality*, 45, 117-149.
- Κωσσοτσίδου-Ευκλείδη, Α. (1995). *Ψυχολογία κινήτρων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Lethwaite, R., & Piparo, A. J. (1993). Goal orientations in young competitive athletes. Physical achievement, social-relational, and experiential concerns. *Journal of Research in Personality*, 27, 103-117.
- Major, B. (1979). Sex-role orientation and fear of success: Clarifying an unclear relationship. *Sex Roles*, 5, 63-70.
- Metzler, J. N., & Conroy, D. E. (2004). Structural validity of the fear of success scale. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 8, 89-107.
- Midgley, C., Maehr, M. L., Hrunda, L. A., Anderman, E., Anderman, L., & Gheen, M. (2000). *Manuals for the Pattern of Adaptive Learning Scale*. Ann Arbor, MI: University of Michigan.
- Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality*. New York: Oxford University Press.
- Okamoto, N. (1999). Relation between the existence of intimate others and fear of success. *Japanese Journal of Educational Psychology*, 47, 199-208.
- Olsen, N. J., & Willemsen, E. W. (1978). Fear of success: Fact or artifact? *The Journal of Psychology*, 98, 65-70.
- Onwuegbuzie, A., Levin, J. R., & Leach, N. L. (2003). Do effect sizes measure up? A brief assessment. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal*, 1, 37-40.
- Schechter, D. (1978 May). *Fear of success in women*. Paper presented at the convention of the American Academy of Psychoanalysis, Atlanta, Georgia.
- Shapiro, J. P. (1979). Fear of success imagery as a reaction to sex-role inappropriate behavior. *Journal of Personality Assessment*, 43, 33-38.

- Σιδερίδης, Γ. Δ. (υπό δημοσίευση). *Κλίμακα Θετικής και Αρνητικής Συναισθηματικής Κατάστασης*. Στο Α. Σταλίκας, Σ. Τριλιβιά, & Π. Ρούσση (Επιμ. Έκδ.), *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα* (3η έκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Sideridis, G. D. (2003). On the origins of helpless behavior in students with learning disabilities: Avoidance motivation? *International Journal of Educational Research*, 39, 497-517.
- Stevens, J. (1992). *Applied multivariate statistics for the social sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Thorklidsen, T. A., & Nicholls, J. G. (1998). Fifth graders' achievement orientations and beliefs: Individual and classroom differences. *Journal of Educational Psychology*, 90, 179-201.
- Tomkiewicz, J., & Bass, K. (1999). Changes in women's fear of success and fear of appearing incompetent in business. *Psychological Reports*, 85, 1003-1010.
- Tresemmer, D. (1976). Research on fear of success: Full annotated bibliography. *JSAS Catalogue of Selected Documents in Psychology*, 6(38), MS. No. 1237(b).
- Watson, D., & Clark, L. A. (1992). Affects separable and inseparable: On the hierarchical arrangement of negative affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 489-505.
- Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS Scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1063-1070.
- Wigfield, A., & Guthrie, J. T. (1997). Relations of children's motivation for reading to the amount and breadth of their reading. *Journal of Educational Psychology*, 89, 64-70.
- Zuckerman, M., & Wheeler, L. (1975). To dispel fantasies about the fantasy-based measure of success. *Psychological Bulletin*, 82, 932-946.

THE EMOTIONAL EXPERIENCE OF FEAR OF SUCCESS

Nikos Tsimpiskakis and Georgios D. Sideridis
University of Crete, Rethymno, Greece

Abstract: The purpose of the present study was to assess the emotional experience of individuals who experienced fear of success. Participants were introduced into a success condition and, after their consensus to be involved in it, were exposed to the severe demands of that condition. Thirty-three out of the 54 participants expressed fear of success, with similar distributions across gender. However, this result should be interpreted with caution due to the unequal size of the groups. The role of emotions as predictors of the fear of success was evaluated. Results indicated that the fear of success is the outcome of a subjective evaluation of the consequences of that success. Analysis of participants' emotions following the experimental manipulation indicated that individuals without fear of success displayed increases in interest and joy and decreases in sadness and guilt. On the contrary, those who experienced fear of success showed decrease in interest and increases in guilt, sadness, and activation.

Key words: Emotional experience, Fear of success, Motivation.

Address: Georgios D. Sideridis, Department of Psychology, University of Crete, 741 00 Rethymno, Greece. E-mail: sideridis@psy.soc.uoc.gr